

יָדַע תְּדַע פִּי גַר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ
 אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה... וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה (טו, יג"טז)

בהגדה של פסח נאמר: "אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים". ולכאורה הדברים אינם מובנים⁵⁹: כיצד ניתן להעלות על הדעת מצב שכזה, והרי מלכתחילה הבטיח הקב"ה שהגלות תהיה רק "ארבע מאות שנה"?

והביאור בזה:

אילו היה הקב"ה מסתפק בקיום הבטחתו להוציא את בני ישראל ממצרים, אך לא היה מונע מהם לשוב לשם – הם היו שבים למצרים מרצונם (כעבד נרצע, שגם כשהגיע זמנו להשתחרר, רוצה הוא להישאר אצל אדוניו).

וכפי שמצינו, שבני ישראל אכן הצטערו על היציאה ממצרים – "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חינם"⁶⁰, ואף אמרו "ניתנה ראש ונשובה מצרימה"⁶¹; גלות מצרים גרמה להם לירידה רוחנית, עד ששקעו בטומאת מצרים ולא רצו להיגאל משם⁶².

וזהו פירוש הדברים שאנו אומרים בהגדה:

"ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה" – הקב"ה הוציא את בני ישראל "ביד חזקה", נגד רצונם, ומנע מהם לשוב לשם; "ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים" באופן זה, אלא היה מסתפק בקיום הבטחתו בלבד, הרי שלפי הטבע היו חוזרים לשם לאחר מכן, ואזי "הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים"!

(לקו"ש ח"י"ז ע' 28 ואילך)

59. כמו שהקשו מפרשי ההגדה.

60. בהעלותך יא, ד"ה.

61. שלח יד, ד.

62. ראה תניא ספל"א. ועוד.